

OBSERVAȚIA LA RECENSĂMÂNTUL POPULAȚIEI ȘI LOCUIŢELOR 2011

Potrivit rezultatelor ultimului Recensământ (2002), populația de etnie romă din România era de 535.140 de persoane. Cercetătorii și activiștii din societatea civilă sunt de părere că, în realitate, numărul romilor este considerabil mai mare. Estimările independente apreciază că în România trăiesc între 1 milion și 2 milioane de persoane de etnie romă. Ce anume duce la subreprezentarea etniei în statistici? Unele persoane refuză să își declare apartenența etnică din teama de a nu fi victime ale discriminării. Alții nu se mai consideră romi pentru că nu mai vorbesc limba romani și nu mai au ocupațiile tradiționale. O parte din romii în vârstă, care au trăit experiența deportării, se feresc să afirme că sunt romi pentru ca istoria să nu se repete. Toate acestea sunt motive subiective, care contribuie fără îndoială la diferența dintre numărul oficial de romi și numărul de romi care există în realitate. Dar nu sunt singurii factori care explică subreprezentarea numerică. Modul în care se realizează Recensământul Populației și Locuințelor, felul în care sunt formulate întrebările referitoare la etnie și limbă maternă în formular, etnia și poziția socială a recenzorului, atitudinea și comportamentul său în interacțiunea cu membrii comunității rome – toate acestea îi pot determina pe unii romi să se declare de altă etnie la Recensământ.

SCOPUL OBSERVAȚIEI

Observația reprezintă o metodă de monitorizare a procesului de recenzare care permite să vedem în ce măsură recenzorii, persoanele care colectează informațiile despre populație, respectă instrucțiunile pe care le primesc. Avem în vedere, de asemenea, modul în care decurge interacțiunea cu membrii comunității rome - felul în care recenzorii vorbesc și se poartă cu persoanele pe care le interviează. De o deosebită importanță este înțelesul pe care recenzorii îl dau conceptul de „etnie”: cum explică o definiție dificilă pe înțelesul oamenilor, cum gestionează situațiile de limită (de exemplu, persoane care vin din familii mixte sau persoane care declară că aparțin mai multor etnii, persoane care nu sunt hotărâte ce etnie să declare etc.)

Pe baza observației, avem posibilitatea să evaluăm procesul de recenzare, identificând atât situațiile problematice, care conduc la distorsionarea rezultatelor, cât și exemplele de abordare corectă a actului de culegere a informațiilor. Datele obținute prin observație vor fi utilizate atât pentru cercetare, cât și pentru a îmbunătăți alte acțiuni de colectare a informațiilor despre populație, precum sondajele și interviurile.

MOMENTELE ȘI PROCEDURA OBSERVAȚIEI

Observația se va realiza în timpul vizitei preliminare a recenzorului la domiciliul observatorului, în timpul vizitei de colectare a datelor la domiciliul observatorului și în timpul vizitei de colectare a datelor în alte gospodării din comunitate.

1. Vizita preliminară a recenzorului la domiciliul observatorului. Conform manualului recenzorului, „cu o săptămână înaintea momentului de referință al RPL, recenzorul trebuie să viziteze fiecare clădire și locuință în care locuiește sau ar putea locui cineva, precum și toate clădirile neocupate sau în curs de construcție din sectorul de recensământ care i-a fost repartizat.” În cadrul acestei vizite, recenzorul are următoarele responsabilități:
  - a. recomandă persoanelor din gospodării, care urmează a fi recenzate, să pregătească actele de identitate ale membrilor gospodăriei, pentru ziua în care se va face efectiv înregistrarea;
  - b. recenzorul înmânează fiecărei gospodării o listă care cuprinde câteva caracteristici, care vor fi înregistrate la recensământ și care ar necesita consultarea unor documente sau un timp mai mare de gândire (etnia, ocupația, locul de muncă, statutul profesional, instituția de învățământ absolvită, data stabilirii în localitatea de recenzare, anul construirii clădirii, materialul de construcție al pereților exteriori ai clădirii, suprafața camerelor de locuit etc.);
  - c. în cazul persoanelor care intenționează să plece din gospodărie în alte localități din diverse motive și urmează să lipsească de acasă pe întreaga durată a recensământului, recenzorul va recomanda ca, înaintea plecării, aceștia să comunice celorlalți membri ai gospodăriei toate datele personale, pentru a se putea asigura înregistrarea lor corectă în formularul de recensământ.

În cadrul vizitei preliminare, observatorul va urmări cu atenție atitudinea și comportamentul recenzorului, cât de clar sunt prezentate informațiile, ce se spune despre etnie, cum răspunde recenzorul la întrebările care îi sunt puse. De asemenea, se va păstra documentul pe care acesta îl înmânează (lista cu caracteristicile care necesită consultarea unor documente sau a unui timp de gândire mai mare). Imediat ce recenzorul pleacă, se vor completa notițele de observație, iar după aceea secțiunea din fișa de observație referitoare la vizita preliminară.

2. Vizita de colectare a datelor de către recenzor la domiciliul persoanei observate. Spre deosebire de vizitele efectuate la alte domiciliu din comunitate, unde observatorul nu are voie să intervină sub nicio formă în interviul de recenzare, în cadrul vizitei pe care recenzorul o face la domiciliul observatorului, acesta poate să pună întrebări, dar numai referitor la formularul care îi este adresat. Este de preferat să se profite de această oportunitate, ridicând mai multe probleme practice, pe care recenzorul le întâlnește sau nu le întâlnește în alte gospodării. De exemplu, observatorul poate să întrebe ce este „etnia”, și, dacă răspunsul este definiția din manualul operatorului¹, poate să ceară să i se explice același lucru mai clar. De asemenea, observatorul poate să verifice dacă recenzorul precizează distincția dintre cetățenie și etnie, întrebându-l ceva de genul: „Păi nu suntem în România? Nu suntem români cu toții?”² De asemenea, se poate aduce în discuție o situație reală sau ipotetică – familia mixtă, în care unul din părinți este rom, iar celălalt este de altă etnie, iar observatorul nu știe ce să răspundă. Este important ca răspunsurile la toate aceste întrebări sau situații să fie ținute minte și consemnate în notițele de observație de îndată ce recenzorul termină interviul. Întrebările trebuie să fie adresate într-o manieră cât mai natural posibilă și cu politețe și să nu ocupe un timp foarte mare din interviu.
3. Vizita de colectare a datelor de către recenzor în alte gospodării din comunitate. Pentru a putea beneficia de statutul de observator, este necesar ca până pe data de 14 octombrie persoanele doritoare să depună o cerere la Comisia locală de Recensământ (sediul Primăriei orașului sau comunei). Observatorii pot însoți recenzorul în vizitele pe care acesta le efectuează în sectorul de Recensământ. În timpul vizitelor, observatorul nu are voie să intervină în procesul de colectare a datelor și nici nu poate să îl corecteze pe recenzor, chiar dacă i se pare că acesta greșește. Se va acorda o atenție sporită întrebărilor referitoare la etnie și limbă maternă (modul în care sunt formulate, dacă există dificultăți de înțelegere a acestora, dacă informațiile oferite de respondent sunt înregistrate ca atare în formular, dacă apar situații pe care recenzorul nu știe să le gestioneze cu promptitudine). Observatorul va fi atent nu doar la interacțiunea verbală, ci și la comunicarea non-verbală dintre recenzor și persoana interviuată. Notițele vor fi

---

¹În manualul operatorului, „etnia este definită ca fiind opțiunea unei persoane de a aparține unui grup uman cu trăsături comune de civilizație și cultură, prin una sau mai multe dintre caracteristicile referitoare la limbă, religie, tradiții și obiceiuri comune, stil de viață și alte caracteristici specifice.”

² Atenție! Recenzorul ar putea fi tentat să vă înregistreze ca român când adresați această întrebare. Dacă are această intenție, reveniți cu o întrebare de genul „Sau pot să spun că sunt rom ca etnie?”

luate cu discreție și numai după ce interviul s-a încheiat, pentru a nu modifica în niciun fel cursul interacțiunii. De asemenea, este de preferat ca în discuțiile cu recenzorul, observatorul să culeagă impresiile acestuia despre procesul de recenzare, despre interacțiunile cu membrii comunității rome și despre formularul folosit la Recensământ. Notițele vor fi cât mai detaliate, iar redarea discuțiilor va fi cât mai fidelă cu putință – se va încerca reproducerea exactă a spuselor acolo unde discuția i se pare observatorului relevantă pentru scopul observației.

INSTRUMENTE FOLOSITE ÎN CULEGEREA DE DATE PRIN METODA OBSERVAȚIEI

Calitatea demersului de observare este dată, alături de perspicacitatea observatorului, de instrumentele pe care acesta le folosește pentru a înregistra și a raporta experiențele pe care le întâlnește. Pentru observarea Recensământului se vor folosi trei instrumente: notițele, fișa de observație și jurnalul.

Notițele sunt folosite pentru a consemna evenimentele relevante pe măsură ce ele se produc. Pentru că pe parcursul unei zile au loc mai multe interacțiuni, iar posibilitatea de a reține detaliile scade odată cu trecerea timpului, este necesar ca observatorul să aibă o agendă de buzunar și un pix și să noteze toate detaliile care i se par semnificative pentru scopul demersului: conversații care au loc între recenzor și persoanele intervievate, gesturi care au o anumită relevanță, puncte de vedere ale recenzorului și subiecților cu privire la declararea și înregistrarea etniei, situații ieșite din comun. Notițele vor fi selective – este inutil să se consemneze tot ceea ce se întâmplă pe parcursul unei zile -, dar detaliate – atunci când apare ceva care merită atenția, se va specifica amănunțit despre ce e vorba, iar dacă este vorba despre vreo formulare sau un schimb de replici, acestea se vor reproduce întocmai. Pe baza notițelor, observatorul va completa la sfârșitul fiecărei zile de observație fișa de observație.

Fișa de observație urmărește să aducă ordine în diversitatea de informații colectate „la fața locului”, pe teren. Dacă notițele erau organizate în ordine cronologică, fișele de observație sunt structurate în funcție de tipul de vizită (preliminară, principală la domiciliul observatorului, principală la alte gospodării) și de tipul de problemă avută în vedere. Fișa de observație trebuie să prezinte faptele separat de observațiile personale. De aceea, este bine ca fiecare opinie personală să fie susținută de argumente și de exemple concrete. De exemplu, dacă la atitudinea recenzorului, observatorul apreciază că aceasta este prietenoasă, se vor menționa și argumentele – recenzorul a fost în general politicos, a tratat lumea cu respect, a vorbit cu calm – și unele exemple – într-o gospodărie, recenzorul i s-a refuzat accesul, dar el a stat de vorbă cu persoana în cauză și i-a explicat fără să se supere că toate persoanele trebuie să participe la

Recensământ. Dacă atitudinea recenzorului este considerată ostilă, se vor aduce argumente în acest sens – în general tratează respondenții cu superioritate, refuză să răspundă la întrebări sau dă niște răspunsuri voit neclare – și exemple – într-o gospodărie s-a certat cu respondentul, altă dată a recurs la amenințări pentru a determina o persoană să participe la interviu. Secțiunea de „observații personale” din fișa de observație se referă la părerile observatorului – de exemplu, pentru că recenzorul este prietenos, membrii comunității înclină să își asume apartenența la etnia romă.

Jurnalul de observație reprezintă un document important care, la fel ca și fișa de observație, se completează la sfârșitul fiecărei zile. Fișa de observație este organizată astfel încât să permită compararea rezultatelor obținute de diferiți observatori. Jurnalul de observație, în schimb, îi oferă observatorului o libertate mai mare de a organiza conținutul observațiilor în funcție de criteriile pe care el le consideră importante. În jurnal se vor menționa durata observației, numărul de interviuri la care observatorul a asistat, evenimentele cele mai importante și experiența observatorului (cum i s-a părut că a decurs ziua de observație, ce i s-a părut diferit față de alte zile, cum s-a comportat recenzorul față de el, ce i-a atras atenția și de ce).

Anexa – Fișă de interviu

Localitatea:

Data observației:

Observator:

Tipul de eveniment	Temă	Întâmplări, argumente și exemple	Observații personale
Vizită preliminară	Atitudinea și comportamentul recenzorului		
	Transmiterea de informații despre etnie		
	Claritatea informațiilor transmise de recenzor		

	Alte evenimente notabile		
Vizita principală la domiciliul observatorului	Atitudinea și comportamentul recenzorului		
	Formularea întrebărilor referitoare la etnie și limbă		
	Răspunsul la întrebările observatorului despre etnie		
	Claritatea informațiilor transmise de recenzor		

	Alte evenimente notabile		
Vizita principală la alte gospodării	Atitudinea și comportamentul recenzorului		
	Formularea întrebărilor referitoare la etnie și limbă		
	Situații deosebite referitoare la etnie și modul în care au fost gestionate de către recenzor		

	Situații deosebite apărute în interacțiunea cu membrii comunității		
	Claritatea informațiilor transmise de recenzor		
	Alte evenimente notabile		